

25278

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Lappland

Brjeplogs sn

25278

Vikberg, Lyöta, 1963.

12/9 63

ULMA:s fågel. M. 132. Bär och frukter
i kuskället.

11 bl. 4c

1 st. modell av
niverriva.

Svar på frågelistan N. 132.

Bär & frukter i hushållet.

Bojs-
plogs-
socken
N.B. län.

1/

Hjortron, blåbär, lingon, äkerbär, entå. De är dessa bär inte fanns, fick man reda sig ändå. Men var det hungersnöd, såsom även 1867-68 äts väl allt som evigt växte, kräktbär och odon. Mask i blåbär ha vi aldrig hört något om här på trakten med omnejd.

2/

Bärskog, sara i bärskog, bärställe. Ett om bär: "snottar-myra" = hjortron-myra, "lingonland", "blåbärland."

Samla bär: nopp, noppa, numera plocka. I äldre tider fanns inget mekaniskt hjälpmedel för bärplockning, man använde händerna.

3/ Den som kom och kommer först,

3. plockade bär och gör så än utan hänsyn till markägaren, om ej bären räkar växa inom en gårds-gård eller annat av markägaren inhägnat område.

4/ Alla familjemedlemmarna plockade bär efter förmåga, och när ^{dessa} ~~det~~ ej upp-togs av s. k. viktigare arbete, ex: slåtter, hänsjning, o. dyl.

5/ I dessa trakter har ej funnits eller finnes några torpare eller herrgårdar - endast fria bönder.

6/ Kläddräkten har alltid varit sådan, att man kunnat vandra "torrskodd" på myr-marke och i skogen: - antingen barfota eller i vattentäta skor - förr hemsydda, vältjärade läder-skor - bandskor, som bands fast vid smalt benst mid ylle-band, s. k. skoband, i våra dagar används gummi-stövlar vid alla pro-mener

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 25278, G. Vikberg, Lpl

på fuktig mark. Matsäck tar man alltid med för längre vistelse i skog och mark. "Matsäcken" består av kaffe, kaffepanna, socker, torrkött, torrfisk, pannkaks-bitar, smör och i våra dagar med tillägg av korv. Vad kläddräkten beträffar bör jag tillägga, att man alltid haft något på huvudet, huvud-duk = "hülka" el. regnmössa, kanske båda och så ytterplagg förstås, overalls eller vind-jacka, regnkappa el. dylikt.

7) Näverkont, träkagge, ^{spänpont} korgar, en hink i en ryggösk har man använt att samla bärru i. Bärnes har ofta el. nästan jämt använts vid transport av tyngre saker. Nu får man köpa färdiga bärnesar, men förr tillverkade man dem av trä. Träplatta träbitar av björk, c:a

och 8-10 cm breda.)

70 cm. långa fästes samman med ett par något böjda träsläar; med snor och skinnrämsor el. läderrämmar fästes sedan både axelband och kort eller kagge, så kunde rätt tunga bördor transporteras.

Näverkontar och spån-kontar kunde tillverkas på orten, men köptes kanske lika ofta på marknader o. dyl.

8/ Givetvis har man alltid haft ett mindre kåril att plocka i, och när detta varit fullt, har man fömt det i uppsamlingskårlst. En näver-skål eller "riva" gjordes och görs av ett rejält stycke näver, rektangelformat eller kvadrat-dito. Man skär två jack i vardera "gaveln" på stycket, viker upp mitt-fliken och lägger sidobitarna över

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 25278, G. Vikberg, IPI

5.
varann bakom samt fäster ihop
alla tre med en björkqvist
eller trästicka. Så uppstår en
skål. Ju skickligare den var gjord
och ju bättre väverbiten var,
desto äldre kunde väl "rivan"
bli. Ofta kastas den bort efter
användningen. Nu finns det ju
så många lätta plasthinkar
att köpa, så näverskålen har
mest kommit ur bruk.

9. I våra bygder har man aldrig plockat
mer bär för dagen, än man orkat
bära hem skörden.

10. Aldrig hört något om dylikt
vidskepsle.

Björnen däremot kan man
träffa var som helst i skog,
och nyr. Då försvinner antingen
människan eller björnen av
rädsla, men inte på grund av

6.
något kulleri el. dyl. Björnen
har liksom människau inget
särskilt bäställe utan plockar,
där han finner bär, om han
ej rikar vara upptagen med
att riva renar, få el. kor el.
älg.

11/ Det har varit och är synd
att plocka bär på söndagarna,
såvida man inte håller på att
svälta ihjäl. Icke förty finnas
många som i våra dagar får
på bärplockning just på sön-
dagarna, men inget skogsrä
skrämmes dem - hellre då en
björn.

12/ Om det envar mycket på lång-
fredagen blir det "gott om
hjörton" följande sommar =
rikligt med hjörton. Gammat
tro. Men nu för tiden stämmer

7
inte de gamla märkena. Atom-
åldern har visst förändrat
naturen.

13/ Dessa bär och frukter växa inte
här så långt i norr bland fjällen
utan driohus. Vild-hallon och vin-
bär = röda ha vuxit här i alla
tider.

14/ —

15/ —

16/ —

17/ —

18/ För att rädda bärren har man
både förr och nu använt alla
sätt och knep. Att låta vinden
hjälpa till, liksom de gör i Hal-
singland, är vanligt här också.
Jag har själv en "lingon-ränna".
Den består av några tunnare

bröder, en bredare till botten
och två smalare till sidor samt
en liten kort bit i sva ändan
på rännan. Man håller denna
över knät, slår i litet lingon,
lutar rännan något och passar
med höger hand på att låta
bara bären rulla ner i ett kärl,
som placeras under den öppna
delen av rännan. Så bli blad och
kristar kvar.

19/ —

20/ Här har man mest gjort sylt av
~~atta~~ vilda bär. Somliga husmödrar
ha rå-rört lingon och hjortron.
Färska hjortron och blåbär ätas
tillsammans med mjölk ibland.

21/ Nej.

22/ Se 20. Sylta är rå-rörda hjortron med
tillsats av rocher.

som en vanlig gryta.

23/ Syltgröta, syltkittel har inte lika tvårt avskämd botten. (lä) [ej så].

För att röra om i syltkitteln användes träsliv eller spade av trä, numera rostfria slivar och skedlar.

24/ Mera ovanligt med sur-sylt. Var och en har sötat efter råd och laguhet med, sirap och socker.

Tillredningen har väl varierat något, beroende på tillredarens kunskighet och vana. Ibland ha socker och litet vatten kokats först och sen ha bären hållts i, ibland ha vatten, bär och socker rörts ner på en gång och fått koka, tills sylten ansetts färdig.

25/ Lingon är lätta att förvara, varför den sylten ofta hållts i fina trälyttor eller kaggar, hjortron- och blåbärs-sylt förvaras i flaskor eller burkar.

Syltkitteln mest av koppar.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 25278, G. Vikberg, Lpl

10
som hartrats eller på annat sätt
preparerats för att hindra luft
att komma in. Byttor och kaggas
laggades av männen i hemmen.
En tid fick man köpa s. k. sten-
brukor. Dessa voro ypperliga
att förvara lingonsylt i.

27/ Sylt och mjölk är en gammal
maträtt i våra länder. Tunm-bröd,
hembakat hör till rätten. Sylt
av lingon till gröten och mjölken
är också vanligt. Lingondricka ha
vi börjat tillverka först på senare
tid.

28/ Gröt av blåbär, vatten och
mjöl gör vi också. Blåbärskräm
är en annan rätt. Då avredes man
med potatismjöl.

29/ Till pannkaka används både
lingon-, blåbär- och hjortronsylt.
"Syltbröd" bereds ej här i någon form.

11.
30/ — Blåbär ha torkats i någon
liten utsträckning medelst
lufttorkning. Förvarades väl
ren i någon låda eller påse och
användes till kokning av bräu
el. gröt. Jag har hört så litet om
detta.

31/ —

32/ —

33/ Nej.

34/ Äpplen, sviskon = plommon, russin
fikön, och blandad torkad frukt.

35/ Blåbärs-saft och vintbärs saft
har väl beretts någon gång men
hör till sällsyntheter här på
orten. Blåbärsvin görs ibland
av en del husm²drar. Beredningen
känner jag inte till, då jag aldrig
gör sådant själv.

36/ Nej! 37/ Nej!